

Knud Rasmussen: Drengear

Ved Regitze Margrethe Søby

Knud Rasmussen, yderst til højre, med familien. Ilulissat/Jakobshavn Museum's billedarkiv.

Knud Rasmussen fødtes i Jakobshavn d. 7. juni 1879. Han var søn af Christian og Sophie Rasmussen og var den ældste af tre søskende, idet han også havde en broder og en søster. Faderen var præst for byen og mange omkringliggende bopladser.

Den lille Knud var ofte at finde i selskab med grønlænderne, hvor han drev kajak- og fangstlege med drengene eller lyttede til sagn fra gammel tid. I barndommen fik han således lagt grunden til sin store viden og kærlighed til landets folk og traditioner, og han blev derved

samtidig inspireret til sin senere livsger-
ning.

Jakobshavn er et af de smukkeste steder i Grønland, og fra husene er der en betagende udsigt mod den blånende Diskobugt, hvor enorme isbjerger langsomt glider med strømmen. Knud var 12 år gammel, da han i 1891 forlod Grønland for at gå i skole i Danmark.

I et radioforedrag for børn d. 26. marts 1933 fortæller Knud Rasmussen om sin barndom i Jakobshavn, og det er tydeligt, at han ser tilbage på denne periode af sit liv med stor glæde og begejstring.

Manuskriptet til dette foredrag findes i Knud Rasmussens arkiv på biblioteket i Hundested.

Og nu til hans beretning.

DRENGEÅR

(Radioforedrag for børn d. 26. marts 1933)

Hvad i alverden skal jeg finde på at fortælle jer om? Det er ikke så ganske let at vælge, fordi min barndom var så rig og formede sig så helt anderledes end den, en dansk dreng almindeligvis kommer til at opleve.

Dengang jeg var dreng, var Grønland ikke som Grønland er nu. Da færdedes ikke de mange dampere frem og tilbage mellem København og Kap Farvel, ingen motorbåde løb langs med kysterne deroppe, ej heller var der nogen trådløs telegraf, der holdt daglig forbindelse med den store verden, endsige da en radio, der ophævede alle afstande. I min barndom gik der kun sejlskibe mellem Danmark og Grønland, kun eet skib anløb een gang om året den bygd, hvor vi boede. Grønlænderne levede derfor

helt deres eget liv og havde mange mærkelige skikke, som nu er glemt.

Jeg kom på en morsom måde i forbindelse med nogle af disse ejendommelige skikke bogstavelig talt i samme øjeblik, som jeg blev født.

Dengang havde en jordemoder, der havde været med til at hjælpe et lille barn til verden, den forpligtelse, at hun straks, når det var født, skulle forære det en sang, som hun selv havde digtet. Det bragte held og måtte aldrig forsømmes. Min jordemoder var en gammel grønlænderinde, der hed Birgitte, og nu skal I høre den sang, som hun gav mig. Den var naturligvis på grønlandsk; men jeg skal oversætte den.

Den lød således:

En morgen jeg hørte på mågernes sang,
katêq – qêq – qêq,
blev mågernes sang
til menneskeord,
– ja til menneskeord.
De sang en sang for en nyfødt
en nyfødt rask lille dreng,
dreng, dreng!
Og her har du
sangens forjættende ord:
Vågn tidligt, min dreng!
Vågn oplagt min dreng,
til dagen beredt,
altid dagfrisk og glad!
Dreng og morgen
hold sammen
til dagværk klar!
Det var mågernes sang
til en rask lille dreng,
takatêq – qêq – qêq
takatêq – qêq – qêq!

Præstegården i Ilulissat/Jakobshavn. Foto: Keld Hansen, 1960.

Min fader var præst langt oppe i Nordgrønland ved et sted, der hed Jakobshavn, og livet her var meget forskelligt sommer og vinter.

Fader havde et meget stort distrikt at passe, for han var i flere år eneste præst over det meste af Nordgrønland og havde et præstegæld, der var mange gange større end hele Danmark. Det meste af året tilbragte fader derfor på rejser, og det var lige noget, jeg kunne lide. Om sommeren rejste han sydpå med robåd, og da jeg blev 8–9 år gammel, fik jeg lov til at tage med på disse lange bådrejser. Faders rejsefartøj var en lille hvalfangerslup, en åben robåd af den slags, som bruges til at fange hvaler med. Dens be-

sætning bestod af en styrmand og 6 roere. Henne agter i båden var der en ekstra tofte med plads til fader, og her fik jeg også lov til at sidde, og jeg fik min egen lille åre, ikke større og tungere end jeg selv kunne magte den, og der sad jeg så dagen lang og roede sammen med den grønlandske bådsbesætning. Det var lange dagsrejser. 8 til 10 timer var det almindelige, og i begyndelsen kunne jeg naturligvis kun være med en lille del af dagen; men jeg lærte at holde ud efter nogle rejsers forløb og satte en ære i at være med hele dagen. Det var min første skole i sport.

Om aftenen slog vi telt og overnattede i soveposer. Jeg var ikke så lidt stolt,

da jeg fik min egen lille sovepose udleveret og første gang skulle kravle i den. Det smagte af eventyr og rigtigt rejseliv. Åh, for en sød søvn man fik, med mange dejlige drømme!

Fader lagde ud på de første bådsrejser tidligt på sommeren i den tid, hvor fuglene havde æg, og som regel slog vi lejr for natten på småøer midt mellem fuglenes ynglepladser. Der var ederfugle og tejster, måger og vældige sværme af tern, som sang en i søvn om aftenen og vækkede en om morgenen med deres friske skrig. Det var et liv i naturen og med naturen, disse teltlejr, hvor grøn-lænderne om aftenen, når det blev mørkt, tændte store bål ude, hvor vi kogte vores mad og spiste den liggende i en rundkreds om den varme aske. Sommetider måtte vi ligge over i mange dage i samme lejr for modvind, som vi ikke kunne ro op. – Så fik jeg lov til at fiske ude i den lille beskyttede klippehavn, hvor vores båd lå til ankers, torsk, ulke, stenbider, sommetider laks og ørreder, om der var en elv ved lejren – mærkelige blanke og spillende fisk, som det var spændende at fange. Eller jeg fik lov til at gå til fjelds sammen med grøn-lænderne for at jage ryer og harer, og sommetider, når vi var rigtig heldige, kunne vi også få vildrener, dejlige sky og stolte dyr, som man aldrig kunne glemme.

Sådan lærte jeg at fiske og at gå på jagt.

Hjemme i Jakobshavn var kajakkerne det, som mest af alt optog mig om sommeren. Der var mange dygtige kajakfangere, der hver dag drev fangst ude ved en stor isfjeldbanke – vældige strandede

isfjelde, som jeg kunne se fra vore vinduer. Her gik et rigtigt træk af sæler og af hvidhvaler, navnlig sent på efteråret, når man allermest havde brug for kød til vinteren. Fra fjeldene kunne man følge kajakmændenes jagt, og når så en hval blev harpuneret, gjaldede et vældigt råb fra dem, der holdt udkig, og råbet gik fra hus til hus, og nu sprang alle, der havde ben at gå på, ned mod det sted, hvor hvalen skulle bugseres ind. For det var en gammel skik, at enhver ægtefælle havde ret til selv at skære sig et stykke kød af kadaveret, og det gjaldt ikke blot mænd, men også kvinder og børn, ja enhver der blot var i stand til at bruge en kniv. I kan tro, det var spændende at se den store hval blive trukket op på strandbredden. Storfangerne, de mænd, der havde nedlagt dyret, holdt sig værdigt tilbage i deres kajakker og lå og gyngede ude i efterårsdønningen med en blank isskorpe over kajakernes dæk og frossent saltvand i hår og skæg. Disse fangstmænd lignede søfugle, der ikke var bange for at tage kampen op med vejr og vind og kulde midt ude i det åbne hav. Og når så hvalen blev trukket op, kastede alle de mennesker, der skulle have flænsebid, sig hylende og ellevilde over det store dyr, og de glatte klipper blev een rygende blodpøl, der dampede af ram em, når hvalens bug blev skåret op.

Og når så flænsningen var forbi, kom vi til fangstgilde hos den mand, der først havde harpuneret hvalen, og vi spiste den dejlige hvid-blå mátak, hvalens skind, der frisk og rå smager ganske som fede nødder.

Helt forskellig fra alt det, jeg her har

Knud Rasmussen, til højre, med sin bror Jørgen.
Ilulissat/Jakobshavn Museum's billedarkiv.

fortalt, var livet om vinteren. Det var hundekørslens tid. Den bedste tid for os drenge!

De første hunde, jeg havde, var to-benede; thi før min fader betroede mig at køre med rigtige hunde, havde jeg et helt spand, der bestod af mine grønlandske legekammerater, mest drenge, der var mindre end mig selv. De havde rigtige hundenavne. Der var: Klump, Rødfjæs, Stumprumpe, Hurtig, Langsom, Ædedolk og mange andre. Om morgenen, når jeg kom ud, flokkedes de omkring mig, og deres iver var stor, fordi min gode moder altid gav mig lækkert hundefoder. Det var rugbrød og beskøjter eller figner og svedsker, en kost, som disse grønlanderdrenge ikke fik så meget af hjemme! Efter affodringen blev de så spændt for med rigtige hundeseler og skagler. Selv havde jeg en rigtig lang og smækker hundepisk, der ordentlig kunne knalde. Men da mine første hunde var mine egne legekammerater, blev pisken selvfølgelig aldrig brugt, og det er måske derfor, at jeg aldrig nogensinde senere i mit liv rigtig har kunnet bekvemme mig til at bruge den lange

hundepisk selv til de rigtige hunde, for hunde, de skal ikke trække af frygt, men af lyst.

Først da jeg blev ti år gammel, fik jeg mine egne hunde, tre hvalpe, som jeg selv kørte til. To år efter steg mine hundes tal til otte, og da jeg samtidig også fik min egen bøsse, var jeg fuldt overbevist om, at jeg nu forlængst var ude over barnealderen og var trådt ind i de voksne mænds rækker. Den vinter fik jeg lov til at følge med fader på hans embedsrejse nordpå til Ūmánaqs distrikt, en rejse frem og tilbage på over hundrede mil. Det var min første ekspedition, og far var min læremester.

Se, således formede min barndom sig.

Men alt det, jeg her har fortalt, er jo slet ikke blevet den barndomserindring, den ganske bestemte oplevelse, som I måske havde ventet at høre om. – Lad mig nu se!

Jeg har engang været med til at jage en spækhugger – ganske vist som passiv tilskuer fra bunden af en båd. Det er en stor grådig hval, der også kaldes »Havets Ulv«, fordi alt andet flygter, når den viser sig, selv de store grønlandshvaler, der dog er mange gange større, og hvidhvalerne, der ellers er så angst for at nærme sig mennesker og kajakker, svømmer helt ind til land ved bopladserne, blot spækhuggeren dukker op i farvandet. Sådan er den frygtet indtil vanvid, fordi den æder sit bytte levende og med sine skarpe tænder flenser store stykker kød ud af kroppen på dem, mens de forgæves søger at undslippe!

Eller jeg kunne fortælle om en fjeldgænger, – et virkeligt levende, grøn-

landsk spøgelse, gamle Issitôq med de store øjne, en skikkelig mand, der var blevet pint og plaget så længe af sin kone, at han efter gammel grønlandsk skik var flygtet til fjelds for at leve eneboerens liv langt borte fra mennesker og, som de overtroiske grønlændere troede, nu levede i pagt med selve djævelen og var blevet til en fjeldtrold. Han blev fanget efter nogle ugers forløb, og jeg så ham blive bragt hjem.

Min søster og jeg blev udrustet af moder med lækker mad og megen kaffe og fik lov til at besøge ham i hans lille jordhytte, og i stedet for en styg trold, som vi var forfærdelig bange for, traf vi blot en gammel venlig mand, der blev glad for gaverne og strålede af lykke over, at hans kone nu ikke længere skældte ham ud!

Sådan kunne jeg blive ved. Men lad mig hellere slutte med at give jer et eksempel på, hvordan en oplevelse i drengeårene kan gøre et sådant indtryk, at den får betydning for livet.

Jeg var kun ti år gammel, da Fridtjof Nansen gik på ski tværs over Grønland. Åh – for en bedrift! Det gyste i os drenge, der kendte indlandsisen fra de fjeldtoppe, vi havde besteget. Disse uendelige masser af sne og is, som blev helt borte i horisonten, og så de giftgrønne, bundløse spalter, der rev indlandsisens hvide ryg op omkring den isfjord, ved hvis isfjelde vi levede.

Vi kunne slet ikke forstå, at denne skifærd var mulig; men hvad vi straks begreb, det var den fanfare, der lå i den fremmede mands navn. Der var klang i det af modig handling, af dåd og af eventyrlyst, og vi tog den fremmede

mand til os som vor egen, en grønlænder, vor helt og vort forbillede. Ham ville vi ligne, når vi engang blev voksne!

Til en begyndelse fik vi alle et par ski. Der havde aldrig før været ski ved Jakobshavn. De var vel heller ikke lavede sådan ganske efter kunstens regler; men det var ligegyldigt. Vi fik allesammen fri fra skole for at kunne øve os, og så gav vi os til at dyrke noget helt nyt og vidunderligt. Det var glæden over farten, glæden over balancen, glæden over at kunne stå ned over et fjeld uden at falde. Den, der overgik de andre, skulle så have den belønning at blive kaldt Fridtjof Nansen!

Jeg skal love for, at dette indfald avlede kappelyst, og vær overbevist om, at den dreng, der fik æresnavnet, uvilkaarligt rankede ryggen og fik varme i kinderne, når han blev kaldt ved sit nye navn.

Jeg havde altid elsket livet oppe i Grønland, livet i fjeldene, livet på havet. Jeg havde beundret kajakmændene. Jeg havde misundt de store hundekuske, der forstod at gøre hundene til deres redskaber, når de ville på fangst eller skulle på langfart. Bag al denne begejstring, bag al denne kærlighed til land og mennesker kom der nu – efter Fridtjof Nansens færd – til at ligge et mål: En sådan mand ville jeg gøre alt for at komme til at ligne!

Dette løfte, jeg gav mig selv som dreng, har jeg siden aldrig nogensinde glemt. Jeg fik et eksempel, og med eksemplet fulgte målet – et mål, der var værd at kæmpe for.

Hundested, marts 1933.